

La geografia i la renovació pedagògica a Catalunya

Josep OLIVERAS i SAMITIER
Universitat de Tarragona

En aquest article d'homenatge al professor Salvador Llobet, en record de la seva personalitat i d'aquelles agradables i magnífiques excursions al Montseny i a la vall alta del Ter per observar el periglacialisme, m'interessa fer un repàs de la relació existent entre la renovació de la pedagogia i la geografia catalana en els primers vint anys del segle actual, quan s'expansiona la metodologia de l'observació directa, que el doctor Llobet tan bé practicava, i la geografia moderna s'obre pas entre l'envellit muntanyam de paperassa descriptiva.

Encara que estic plenament d'acord amb l'Enric Lluch quan diu que «el primer llibre publicat a Catalunya on són exposats sistemàticament els mètodes de la geografia moderna és el tractat de *Geografía General* d'Emili Huguet del Villar» (E. LLUCH, 1971), no tractaré d'aquest personatge i la seva obra, perquè ja ha estat ben estudiat i documentat per Jordi Martí (J. MARTÍ, 1983, 1984, 1985), i perquè és una figura que queda al marge de la renovació de la pedagogia i de l'elaboració de materials geogràfics per a l'ensenyament. Bàsicament em centraré en el paper de la geografia a l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia i en l'aportació que a la nova geografia fa Joan Palau Vera. Sense oblidar Pau Vila, que pel seu tarannà, producció intel·lectual i llarga vida és molt més conegut de tots nosaltres, per la qual cosa se li dedica menys atenció.

L'aparició de les noves orientacions de la geografia i, en especial, dels coneixements sobre la regió, està íntimament relacionada amb la renovació de l'ensenyament, alhora que amb les idees de regeneració d'Espanya i amb el regionalisme i nacionalisme català. Recordem aquí i pel que fa a Espanya les idees de Manuel B. de Cossío, Giner de los Ríos, Joaquim Costa i altres, per als quals la reforma de la pàtria havia d'iniciar-se amb la reforma de l'ensenyament i en especial amb la formació dels mestres. Idees que serien fàcilment

transmeses als estudiants de les escoles normals, els quals les haurien assimilats dels seus professors formats en els cursos de la Escuela de Estudios Superiores de Magisterio de Madrid, institució creada l'any 1909 i copiada de la famosa «École Normale Supérieure», de la qual va ser professor Paul Vidal de la Blache i que tanta importància i transcendència ha tingut per a la geografia mundial (J. MELCÓN, 1989).

1. Els inicis de la reforma escolar a Catalunya

A Catalunya, des de finals del segle passat, s'inicia un corrent de reforma escolar a partir de diverses posicions ideològiques. Una línia de renovació és la desenvolupada per Francesc Flos i Calcat, fundador del col·legi Sant Jordi, l'any 1898. En els seus cursos va introduir matèries de llengua, geografia, literatura i història de Catalunya, alhora que realitza excursions científiques amb els alumnes com a mètode per a conèixer el país. Alexandre Galí ha escrit de Flos i Calcat que «potser a través dels treballs de delineant, s'havia afeccionat a la geografia, i, encara que no amb una ciència molt pregona ni gens *up to date*, fou el primer mestre català que va utilitzar la geografia com a element educatiu, ensenyant-la pràcticament, tant com podia, mitjançant les activitats a l'aire lliure». Se sap que l'any 1901 va organitzar una segona exposició de vistes de Catalunya i que establí les visites escolars a fàbriques i museus (A. GALÍ, 1978).

Francesc Flos i Calcat va ser també l'autor de la primera *Geografia de Catalunya* dedicada als escolars i publicada a Barcelona l'any 1896. El llibre, paradoxalment, a més de la seva finalitat escolar, era declarat d'utilitat per als excursionistes i els viatjants de comerç, que eren les persones que més recorrien el país. Metodològicament, l'obra és un compendi descriptiu de Catalunya i no aporta cap novetat, fora de concedir una gran importància a la geologia per a explicar els fonaments de la geografia física. En relació a les comarques, Flos fa una divisió particular de Catalunya mitjançant comarques naturals basades fonamentalment en criteris hidrogràfics.

A partir del llibre de Flos i Calcat apareixeran altres manuals de geografia de Catalunya dedicats als escolars. L'any 1889, es publica en castellà una *Geografía de Cataluña*, escrita pels pares escolapis, destinada als alumnes dels seus centres. L'escriptor Josep M. Folch i Torres escriu per a l'editorial Bastinos una *Cataluña pintoresca. Excursión a través del Principado*, publicada l'any 1905, on les nocions de geografia es combinen amb les d'història i de literatura. Altres obres de geografia de Catalunya, destinades als escolars aparegudes en el primer terç de segle són les de Lluís Artigas i Comas (1908), Antoni Bori i Fontestà (1913), Pere Blasi (1922), Joan Salvatella (1926), Lluís Mallafré (1931), Joaquim Pla Cargol (1931) i Cels Gomis (1932). Totes aquestes són bàsicament geografies descriptives i la més renovadora és la de Pere Blasi.

2. La geografia a l'Escola Moderna

La concepció pedagògica de Flos i Calcat, home d'idees moderades i catòlic practicant, no té res a veure amb la de l'Escola Moderna, fundada per Francesc Ferrer i Guàrdia, l'any 1900, basada en principis llibertaris, racionalistes i positivistes. Ferrer i Guàrdia

desenvolupava l'estudi de la geografia en el grau mitjà de l'Escola Moderna, en el qual alumnes preparats per l'observació havien de començar a servir-se'n per posar en pràctica les seves facultats d'esperit crític i de judici.

Ferrer i Guàrdia i la seva col·laboradora Clemència Jacquinet van establir, respecte a l'ensenyament de la geografia, que el professor havia de començar les classes per l'estudi de la formació de l'escorça terrestre i dels fonaments geològics i que després de recordar l'antiga divisió del món en parts, havia de fer «estudiar en conjunto todas las partes del globo que presentan continuidad, y cuyas condiciones de relieve y de clima son las mismas; describirá cuidadosamente la orografía, la hidografía, la metereología, la mineralogía, la flora y la fauna y la etnografía». Per als estudis etnogràfics el professor havia de fer cas de les últimes observacions dels exploradors i no pas de les teories tradicionals: «enseñará los hechos positivos y rechazará inflexiblemente todo lo que no se halle rigurosamente probado y pueda dar aún motivo de discusión». També feien fer exercicis de cartografia i els alumnes s'havien d'habituar a reproduir mapes de memòria a la pissarra (P. SOLÀ, 1980).

Les idees geogràfiques de l'Escola Moderna estaven influïdes per Elisée Reclus i també pel catedràtic de Ciències Naturals de la Universitat de Barcelona, Odón de Buen, que hi portava els fills i que va col·laborar en la tasca pedagògica de Ferrer donant conferències a l'escola, organitzant excursions —com la famosa visita al laboratori Aragó de Banyuls-sur Mer—, i escrivint articles per al Butlletí i llibres per a l'editorial de l'Escola.

En relació a Elisée Reclus, Ferrer va publicar en el *Boletín de la Escuela Moderna* un article del geògraf anarquista sobre «La enseñanza de la Geografía», en el qual afirmava que en l'estudi de la naturalesa terrestre s'havia de procedir per l'observació directa de «esta Tierra que nos ha hecho nacer y que nos da el pan que nos alimenta», on es mostrava més partidari de la utilització a les classes del globus terraquí que dels mapes, per les impressions contradictòries que produïen en els alumnes. Ferrer també va demanar a Reclus que li recomanés algun llibre de text per a l'ensenyament de la geografia. La resposta va ser que, tot i admetent que la literatura geogràfica pot enriquir-se amb un manual, «en mi concepto no hay texto para la enseñanza de la geografía en las escuelas primarias. No conozco uno solo que no esté infeccionado del veneno religioso, del patriótico, o, lo que es peor aún, de la rutina administrativa (...) La enseñanza oral, sugestiva, dada por el que sabe a los que comprenden, es la mejor» (A. MAYOL, ed., 1977).

La idea d'una geografia viva, basada en l'observació, l'excursió científica i l'explicació directa és general en tots els renovadors pedagògics d'aquells anys. El mateix Odón de Buen, en els seus llibres divulgatius, exposa els coneixements de la geografia física a partir de la mirada intel·ligent: «observando el suelo que pisamos y comparándole con otros que nos sean conocidos, deducimos que está formado por materiales que varían según los países, y hasta en un mismo pueblo, en una misma montaña ó en el mismo valle, pueden observarse estas variaciones» (O. DE BUEN, 1905).

3. L'exemple de l'Escola Horaciana de Pau Vila

A principis de segle, a més de l'Escola Moderna, sorgiren altres escoles populars que van intentar renovar l'ensenyament o impulsar entre els infants determinats ideals polítics i patriòtics, com l'escola catalana «Mossèn Cinto», fundada l'any 1904, pel Foment Auto-

nomista Català. Però no seria fins l'any següent en què començarien a funcionar dues escoles considerades bàsiques per a la reforma educativa de principis de segle. Ambdues serien fundades per pedagogs que esdevindrien geògrafs: l'escola «Horaciana» de Pau Vila i el col·legi «Mont d'Or» de Joan Palau Vera.

De l'«Horaciana» només en sabem el que va escriure el mateix Pau Vila a l'«Assaig de recordança i de crítica del que fou l'escola Horaciana» (1920), on explica que organitzaven excursions per les proximitats de Barcelona i visitaven museus, obradors, tallers i fàbriques amb la finalitat de posar en contacte els alumnes «amb la naturalesa i el comerç dels homes», seguint el principi de l'escola de fer del noi en l'ordre intel·lectual «un ésser raonador, intel·ligent i pràctic».

Josep Iglésies explica sobre les excursions escolars, que l'Eudald Canivell, un dels pioners de l'excursionisme científic i bibliotecari de l'Arús, l'orientava sobre els indrets a visitar i els itineraris a seguir, i que amb quinze alumnes va fer a peu una magna excursió de vint-i-tres dies pel Berguedà, la Cerdanya i Andorra. Excursions que presagien, segons el seu amic i col·laborador «la futura dedicació del mestre vers la geografia» (J. IGLÉSIES, 1981).

De la geografia que aleshores ensenyava Pau Vila no en sabem gairebé res, però a la miscel·lània que en homenatge seu li va dedicar la Societat Catalana de Geografia (1975), hi ha una fotografia on es veuen els alumnes de l'escola dibuixant a terra, sobre paper, un gran mapa de la península Ibèrica, el qual hauria de servir conjuntament amb d'altres mapes per a decorar els murs de l'escola. El dibuix va servir tant per a la geografia com per a la història, les ciències naturals i, fins i tot, per a l'aritmètica, al mateix temps que renovava els treballs manuals.

Sobre les virtuts de l'escola «Horaciana», Alexandre Galí escriu que va ser pionera en un seguit de coses: des d'interessar activament a la família per la vida de l'escola, fins a l'elaboració de textos pels mateixos nois com a resultat de les pròpies observacions (A. GALÍ, 1978).

No crec que sigui massa necessari estendre sobre Pau Vila i el seu pas de mestre de minyons a professors de geografia, perquè el seu itinerari personal ja és prou conegut de tots. Només vull recordar que a la mort de Palau Vera ocorreguda l'any 1919, Alexandre Galí, director aleshores dels «Estudis Normals» i de l'«Escola Montessori» de la Mancomunitat va dir a Vila: «Vós, haurieu de dedicar-vos a la geografia!». Frase de la qual Josep Iglésies dona una segona versió, extreta del propi Pau Vila, en la qual Galí li va dir: «No tenim geografia a Catalunya, Dediqueu-vos-hi!» (J. IGLÉSIES, 1981).

4. Joan Palau Vera i la geografia dels Hebertson

Queda força clar, en el paràgraf anterior, que Joan Palau Vera era el precursor de Pau Vila en l'ensenyament de la geografia. De Palau Vera, els geògrafs gairebé no en sabem res i les biografies enciclopèdiques ni tan sols en poden donar l'any de naixement, raó per la qual considerem interessant estendre'ns sobre aquest personatge. Sabem per Alexandre Galí que Joan Palau Vera era de família benestant, fill d'un comerciant ben consi-

derat —cosa que es tradueix en què tenia diners—, dedicat al comerç d'exportació i d'importació.

Joan Palau va estudiar Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona; va viatjar per Alemanya, França, Anglaterra, Itàlia i Amèrica; coneixia bé l'alemany i l'anglès i es de suposar que també el francès i l'italià. El coneixement d'idiomes i de països és probable que facilités el seu casament amb una senyoreta austríaca. Galí explica que Palau «no era un home obert i expansiu com Pau Vila. Al contrari, més aviat era reservat de natural i sobretot tenia la contenció i la mesura pròpia d'una persona d'esperit i educada amb cert refinament... Ell era pròpiament un home de la generació espanyola del noranta-vuit amb els seus idealismes, però, també, amb la seva amargor crítica i fins el seu pessimisme» (A. GALÍ, 1978).

El pas per l'escola primària i secundària no va deixar a Josep Palau gaire bon regust, segons ell mateix explicà a la revista de pedagogia de la Mancomunitat, *Quaderns d'Estudi*, la qual cosa és probable que el portés a plantejar la necessitat de crear una escola en la qual, a base d'educar els minyons, s'arribés a regenerar la societat. Coneixia bé l'obra de la «Institución Libre de Enseñanza» i era amic de deixebles i col·laboradors seus, com Luis de Zulueta o Josep Pijoan. També coneixia l'obra pedagògica i psicològica de William James i John Dewey, així com el moviment europeu de l'«Escola Nova» que l'havia portat a visitar l'escola que a Verneuil-sur-Avre dirigia Edmon Demolins.

Sobre les anteriors bases, Palau va crear l'any 1905 el col·legi «Mont d'Or», a la Bonanova, al qual hi portaren els seus fills el poeta Joan Maragall, l'advocat i polític Amadeu Hurtado i l'advocat i col·leccionista d'art Josep Rogent, entre d'altres personatges de la burgesia il·lustrada més o menys avançada. Els objectius de l'escola, segons els prospectes publicitaris, eren fer dels infants «homes d'iniciativa, d'invenció i de força (...), lluitadors honrats i homes d'acció, (...) aptes per a la vida tal com es desenrotlla actualment», i que puguin continuar «la nostra marxa ascendent». D'aquesta escola, aristocratitzant, pensada per la burgesia culta, sembla que al cap de quatre anys Palau ja n'estava fatigat, i és aleshores quan el col·legi «Mont d'Or» es fusiona amb l'escola «Horaciana» de Pau Vila, i Joan Palau funda als afores de Terrassa un internat anomenat l'«Escola de Treball al Camp», que havia de seguir els mètodes de l'Escola Nova. No coneixem amb massa detall com funcionava aquesta escola, de la qual era professor de dibuix i arts plàstiques el pintor Joaquim Torres Garcia. El cert però és que l'any 1912, Palau és pensionat per la Diputació de Barcelona per tal d'anar a Roma a estudiar el mètode «Montessori», al costat de la seva creadora, i que l'any següent ja havia deixat l'escola de Terrassa. Quan va tornar de Roma esdevingué director de l'Escola de Maternitat de la Diputació, on va introduir i divulgar el mètode que la pedagoga italiana li havia ensenyat.

Del seu interès per la geografia, Alexandre Galí explica que «va ésser també un dels introductors més matiners dels mètodes de geografia humana, i en conseqüència un dels renovadors dels estudis geogràfics en el nostre país, als quals més endavant es va dedicar de ple... L'any 1909, quan per primera vegada vàrem visitar el Mont d'Or, Palau Vera ens va ensenyar el bell llibre de Herbertson *Man and his work*, que més endavant va traduir per a la casa Seix i Barral Germans, les publicacions pedagògiques de la qual va dirigir» (A. GALÍ, 1978).

La dedicació de Palau Vera a la geografia augmentaria a partir de l'any 1914, que és quan apareix l'esmentada geografia humana i s'intensificaria en els cinc anys següents, fins a la seva mort. Amic i admirador d'Eugeni D'Ors, aquest li encomanà les classes de geografia de la nova Escola de Bibliotecàries, fundada l'any 1915 per la Mancomunitat de Catalunya i després l'any 1918, va ser nomenat professor de geografia econòmica de la nova Escola d'Alts Estudis Comercials, creada com una institució autònoma de l'Escola Industrial de Barcelona aquell mateix any. És en aquesta època que, a més de col·laborar amb l'editorial Seix i Barral, va publicar per a la col·lecció enciclopèdica Biblioteca Minerva del Consell de Geografia de la Mancomunitat de Catalunya, tres llibrets de geografia: *Els continents*, *Resum de Geografia d'Amèrica* i *Resum de Geografia d'Europa*.

L'obra dels Herbertson *Man and His Work: An Introduction to Human Geography*, havia estat publicada a Anglaterra l'any 1902, encara que sembla que hi ha una edició anterior del 1899, el mateix any que Andrew John Herbertson va publicar el seu atlas de meteorologia i abans que definís el concepte de regió natural a *The major natural regions* (1905). La publicació de l'editorial Seix i Barral és de l'any 1914, però no sabem quan va ser traduïda l'obra. És molt probable que Palau Vera ho hagués fet en una data anterior a fi de poder-la utilitzar amb més facilitat en les seves classes de geografia.

En el pròleg de la *Geografía Humana* dels Herbertson, Palau exposa que la geografia descriptiva no és suficient per a entendre els homes i la superfície terrestre, perquè el que vol és «indagar las causas que mantienen a unos pueblos en la miseria y que levantan a otros hasta las cumbres de la opulencia y el progreso. Queremos conocer qué es lo que la vida de un pueblo debe al ambiente en que se ha desarrollado y qué debemos atribuir a su libre esfuerzo; en una palabra: la exigencia estriba en conocer las relaciones existentes entre la actividad humana y los fenómenos de la Geografía física» (J. PALAU, 1914). Propugnava també la utilització del llibre per a l'ensenyament universitari, tal com ja feien algunes universitats angleses i nord-americanes, i especificava que a través d'aquesta obra els alumnes adquiririen una visió més científica i humana de la terra i de les íntimes relacions existents entre ella i la vida dels pobles.

El prefaci dels Herbertson serveix per a explicar el seu esquema metodològic, de clara influència sociològica i organicista, d'anar de les societats més simples, en les quals predomina la influència de l'ambient físic, a les més complexes on hi ha unes noves condicions i noves ocupacions humanes. Però també ens assenyalava el seu reconeixement a l'obra de Ratzel i a la de l'escola sociològica de Le Play, que coneixien a través del biòleg i urbanista escocès Patrick Geddes. I es aquí on ens donen la pista de la trobada de Joan Palau Vera amb la geografia moderna, ja que el director de la revista *La Science Sociale*, que recollia els articles dels deixebles de Le Play era Edmond Demolins, el fundador de l'«École des Roches» que Palau Vera havia visitat a Verneuil-sur-Avre i que és probable que li donés a conèixer la revista que dirigia i que contenia nombrosos articles interessants per a la geografia humana.

La *Geografía Humana* dels Herbertson va ser un gran èxit editorial ja que era una obra utilitzada a les escoles de bibliotecàries, de mestres i d'estudis comercials. L'any 1935 encara se'n va imprimir una vuitena edició. L'obra comença assenyalant la influència de l'ambient físic sobre la humanitat, la influència del clima, la de l'altitud sobre el clima i la de la distància al mar, per a seguir amb les condicions afavoridores de la colonització,

i les zones de vegetació com a varietats de l'ambient en el qual viu l'home. De la vida a la tundra, seguint un esquema influït per les teories de Le Play i basat en l'estudi de les maneres de viure i de treballar, que també trobarem en autors de l'escola vidaliana, exposa la vida en els boscos de la zona temperada, la vida a les estepes, als deserts tòrrids, a les selves equatorials i a les muntanyes, planúries i costes. S'ocupa també de la influència de les ocupacions humanes en el mode de vida dels pobles, a través de l'agricultura, l'artesania i les manufactures. Els últims capítols són dedicats a l'estudi del comerç i dels transports, les rutes i ciutats comercials; la distribució i moviments de la població; els tipus de govern segons l'ocupació principal dels pobles; i, finalment, força deslligat del conjunt, un capítol sobre les races humanes que evidencia la influència ratzeliana en la inclusió del tema. A l'èxit de l'obra hi contribuiria, sens dubte, el seu contingut amè, les il·lustracions i el bon estil del traductor.

La col·laboració de Joan Palau Vera amb l'editorial Seix i Barral va comprendre també tota una altra sèrie de treballs, entre els quals hi ha la direcció pedagògica d'una col·lecció de llibres de geografia per a l'ensenyament, iniciada amb la *Geografía Física y Astronómica* de Pau Vila i seguida amb una *Geografía Universal* i una *Geografía de España y Portugal* del mateix Joan Palau Vera. Aquests llibres editats cap els anys 1915-1916 són geografies descriptives, que en el cas de les geografies de països insisteixen en les característiques físiques, població, producció i regions naturals de cada país. Així França apareix dividida en quatre regions naturals: la conca del Roine, el Massís Central, la Planúria de França i la regió industrial del Nord-est. De cada regió s'exposen els seus trets més característics. Al final de cada país hi ha uns exercicis per als alumnes, que són força simples i serveixen per exercitar la memòria.

La visió comercial de l'editorial va fer que els llibres esmentats es publicuessin també en quadernets independents, dins d'una «Edición Económica de Textos Modernos para la Escuela Primaria» a fi que «los hijos del pueblo puedan también entrar a participar de los beneficios que para su formación espiritual representan nuestros preciosos textos modernos».

Igualment i dirigit per Palau Vera, es publicaren tres quaderns d'exercicis de geografia destinats als cursos avançats de les escoles primàries i als de les secundàries i de comerç, anomenats *Gráficas de Geografía*, dels quals els números 1 i 2 ensenyen la geografia humana per mitjà de la construcció d'histogrames horitzontals comparatius d'anys, produccions i països o regions. Quaderns que oferien «a los niños los secos datos estadísticos rodeados de un nuevo interés, pues con ellos ha de hacer algo; y... la comparación aquí se hace forzosamente, porque lo más importante que conviene considerar y retener salta a la vista». El tercer quadern estava dedicat als descobriments geogràfics i, sobre mapes muts, els alumnes havien de dibuixar les rutes dels navegants i descobridors.

Per a la mateixa editorial encara va planificar, dirigir i escriure alguns llibres de la col·lecció «Vidas de grandes hombres», reeditats fins els anys cinquanta i que havien de servir perquè, segons escriu Palau Vera en el primer número de la sèrie, els joves, «tan inclinados por instinto a admirar todo lo que significa esfuerzo viril y heroísmo, gocen en la lectura de los hechos magníficos engendrados por el amor a la patria, el severo sentimiento del deber, el valor personal, el desprecio del peligro, la noble ambición, la encendida religiosidad o las maravillosas creaciones de la inteligencia; y los que sean capaces, sien-

tan nacer en ellos deseos ardientes de dignificar y espiritualizar de algún modo su vida». En aquesta col·lecció, Joan Palau Vera va escriure almenys les biografies de Cristòfor Colom i de Napoleó, tot intentant d'inculcar uns determinats ideals als joves que després pogués beneficiar tota la societat, o almenys els seus estrats dirigents.

Palau Vera, que també va escriure articles i assaigs de pedagogia, ha estat qualificat per Jordi Monés, d'home de concepcions i tarannà elitistes i que volia formar una burgesia conscient, la qual cosa li valgué que Eugeni d'Ors el bategés com a pedagog del noucentisme (J. MONÉS, 1979). És difícil de saber quin camí hauria emprès la geografia catalana moderna si Palau Vera no hagués mort tan aviat. La seva aportació a la geografia moderna va ser fonamentalment la traducció de la *Geografía Humana* dels Herbertson, que va contribuir a difondre idees ambientalistes, així com sobre la influència de les ocupacions en el mode de vida dels pobles.

El coneixement d'idiomes que tenia Joan Palau fa versemblant que hagués pogut introduir a Catalunya més textos anglesos i potser també alemanys, idiomes que Pau Vila descoïnia, però la seva concepció de la vida i de la societat ens fa pensar més en ell com un geògraf d'editorial i de gabinet al servei de les institucions i del poder polític del país, que no pas en un geògraf popular i actiu, vinculat als ambients excursionistes i partidari de l'observació i del coneixement directe de la realitat, com era en canvi Pau Vila. Pel que Alexandre Galí explica de Joan Palau Vera, hom no se l'imagina anant amb els xicots d'excursió pel Pirineu, ni tampoc recorrent una comarca per després escriure'n una monografia.

5. La geografia en la formació dels mestres

La introducció de la geografia moderna en la formació dels mestres es va materialitzar l'any 1918, en endegar-se l'Escola Normal de la Mancomunitat de Catalunya, on el geòleg Jaume Marcet i Pau Vila donarien classes de geografia fins a la clausura de l'escola per la dictadura de Primo de Rivera, l'any 1923. Aquesta escola era per a persones que tinguessin ja el títol de mestre o bé el batxillerat i la seva missió era la d'aprofundir en la formació dels mestres i en el conreu de les ciències relacionades amb la pedagogia, entre les quals hi havia la geografia. En el pla d'estudis de l'escola hi figuraven dos cursos de «Condicions naturals i Geografia de Catalunya» i tres cursos opcionals de Geografia.

L'assignatura de «Condicions naturals i Geografia de Catalunya» tenia per missió «privilegiar el mètode d'exploració de l'ambient físic per obtenir la determinació de les condicions geogràfiques d'una localitat i de llurs influències en la vida humana.

«Aquest mètode s'aplica a l'estudi de Catalunya tant per raons pedagògiques com polítiques i culturals.

»Cal començar a estudiar, d'una forma activa i directa una determinada unitat geogràfica —el Maresme, el Vallès...— i, posteriorment, havent adquirit certa metodologia, s'abondarà, en termes més generalitzats i sintètics, l'estudi de tot Catalunya.

»Aquests coneixements han de dotar els mestres dels elements necessaris per a practicar després l'ensenyament a llurs escoles, a través de l'observació directa dels fets i dels fenòmens quotidians» (J. CARBONELL, 1977).

Aquest mètode pedagògic de coneixement de l'entorn immediat al servei d'una política regional, sintonitzarà plenament amb els enfocaments vidaliens de la geografia regional i amb la visió de la geografia que anava adquirint Pau Vila, el qual, possiblement, va ser el redactor de les anteriors línies. Va ser també en aquests anys quan Pau Vila va anar a l'Institut de Geografia Alpina de Grenoble (1921) i va llegir i aprofundir sobre la geografia que es feia al veí país, tal com pot comprovar-se en els articles i ressenyes de llibres que va redactar per al *Butlletí dels Mestres* dels Estudis Normals.

Les noves idees de la geografia regional francesa i no pas les de la geografia humana universal i sistèmica dels Herbertson, junt amb les idees d'altres innovadors de la pedagogia i de la psicologia van marcar la renovació d'un bon nombre de mestres i d'escoles de Catalunya, de manera semblant com a Espanya la Institución Libre de Enseñanza i altres reformadors, intentaven reciclar els coneixements dels mestres i professors d'escoles Normals.

El paper de la geografia en la renovació de la pedagogia ho explica molt bé el professor Vilà Valentí en dos articles, en els quals posa de manifest la funció de la geografia en el marc d'una pedagogia activa (J. VILÀ VALENTÍ, 1981, 1988). Per al doctor Vilà la geografia implica l'observació per part dels infants de fets molt diversos: l'exercici de l'expressió oral, escrita, plàstica i cartogràfica; el desenvolupament del llenguatge a base de relacionar paraules i objectes; i, pel que fa als continguts, engloba fets molt diversos, tant físics com socials, la qual cosa és pedagògicament molt enriquidora. «La Geografia, d'aquesta manera, té l'avantatge d'al·ludir a aspectes de moltes i diverses disciplines, però d'una forma més sintètica i global i menys abstracta... Al mateix temps obliga a una posada en relació entre els fets naturals i els fets humans, el que concedeix a la nostra disciplina un paper de pont objectiu i intel·lectual» (J. VILÀ VALENTÍ, 1988).

A partir dels anys vint el camí dels nous corrents geogràfics, basats en l'estudi de les regions, seria més fàcil i planer gràcies a figures com les de Miquel Santaló i Parvorell o de Pau Vila i Dinarés. Les seves idees s'introduirien fàcilment entre els nous mestres i professors, els quals veien en la geografia una forma de renovar la pedagogia i d'entendre les relacions establertes entre uns homes i un territori.

6. Bibliografia

- BUEN, O. DE (1905): *Historia Natural*, Barcelona, Manuales Soler.
- CARBONELL, J. (1977): *L'Escola Normal de la Generalitat (1931-1939)*, Barcelona, Edicions 62.
- CAPEL, H., SOLÉ, J. i URTEAGA, L. (1988): *El libro de Geografía en España, 1800-1939*, Barcelona, Publicacions Universitat de Barcelona.
- FERRER, F. (1976): *La Escuela Moderna. Póstuma explicación y alcance de la enseñanza racionalista*, Barcelona, Tusquets editor.
- FLOS, F. (1896) *Geografía de Catalunya*, Barcelona, Tipografia Casanova.
- GALÍ, A. (1978): *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900-1936. Ensenyament primari*, Barcelona, Fundació Alexandre Galí.
- HERBERTSON, A.J. i HERBERTSON, F.D. (1914): *Geografía Humana*, pròleg de J. PALAU VERA, Barcelona, Seix i Barral Hnos.

- IGLÉSIES, J. (1981): *Pau Vila*, Barcelona, Rafael Dalmau.
- LLUCH, E. (1971): «La Ciència geogràfica», a *Un segle de vida catalana 1814-1930*, Barcelona, Alcides.
- MARTÍ, J. (1983): «Huguet del Villar y la edafología», a *Geo-Crítica*, 45
 — (1984): *Emilio Huguet del Villar (1871-1951). Cincuenta años de lucha por la ciencia*, Barcelona, Ediciones de la Universidad de Barcelona.
 — (1985): «La personalitat científica d'Emili Huguet del Villar», a *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, 50: 39-45.
- MAYOL, A. (ed.) (1978): *Boletín de la «Escuela Moderna»*, Barcelona, Tusquets editor.
- MELCÓN, J. (1989): *La enseñanza de la Geografía y el profesorado de las escuelas normales (1882-1915)*, Barcelona, Publicaciones Universitat de Barcelona-CSIC.
- MONÉS, J. (1979): «Palau i Vera, Joan», a *Ictineu. Diccionari de les Ciències de la Societat als Països Catalans*, Barcelona, Edicions 62.
- PALAU J. (1915): *Geografía Universal*, Barcelona, Seix y Barral Hnos.
 — (1915): *Geografía, España y Portugal*, Barcelona, Seix y Barral Hnos.
 — (1952): *Vida de Napoleón*, Barcelona, Seix y Barral Hnos., 8ª edició.
 — (1955): *Cristóbal Colón*, Barcelona, Seix y Barral Hnos.
- S.A.I.G. SEIX & BARRAL HERMS (1916): *Gráficas de Geografía*, Cuadernos nos. 1, 2, y 3, Barcelona.
- SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA (1975): *Miscel·lània Pau Vila*, Granollers, Editorial Montblanc-Martín.
- SOLÀ, P. (1976): *Las escuelas racionalista en Cataluña (1909-1939)*, Barcelona, Tusquets editor.
 — (1978): *Francesc Ferrer i Guàrdia i l'Escola Moderna*, Barcelona, Curial.
 — (1980): *Educació i moviment llibertari a Catalunya (1901-1939)*, Barcelona, Edicions 62.
- VILÀ, P. (1920): «Assaig de recordança i de crítica del que fou l'Escola Horaciana», a *Quaderns d'estudi*.
- VILA, J. (1981): «El camí de Pau Vila cap a la Geografia», a *Revista de Geografia*, 1 i 2, 5-23.
 — (1988): «Miquel Santaló, geògraf», a *Revista de Girona*, 127, 28-33.